

Pultavan taistelu venäläisestä näkökulmasta

P. A. Krotov: Bitva pri Poltave. K 300-letnei godovštšine. "Istoritšeskaja illjustratsija", Sankt-Peterburg 2009. 414 s.

■ Venäjällä on tapana kunniottaa maan ja sen sotavoimien sotilaallisia voittoja varsin suurelliseen tyyliin. Pultavan taistelun 300-vuotispäivää muisteltiin viime vuonna Venäjällä tavalla, jonka venäläiset tutkijat itsekkin myönsivät poliittisävyiseksi. Pultavan taistelu nosti Venäjän Pohjois-Euroopan valtiaaksi Ruotsin sijaan ja loi pohjan imperiumille.

Pietarin valtionyliopiston professorin Pavel Krotovin teos Pultavan taistelusta on kirjoitettu merkkivuoden ja Pietari Suuren kunniaksi. On kuitenkin aivan luonnollista, että tekijä käyttää merkkivuotta saadakseen kirjalleen huomiota ja lukijoita. Näin menettellään muissakin maissa. Kirjan painos on tosin venäläiseen tapaan pieni, vain 500 kappaletta.

Kysymyksessä ei ole mikään virallinen juhlaKirja, vaan Krotov pyrkii mahdollisimman totuudenmukaiseen kuvaan ja kumoa tsaariin ja taisteluun Venäjällä perinteisesti liitettyjä myyttejä ja erheellisiä käsityksiä. Kun vanhaan kaartiin kuuluva N. I. Pavlenko vuonna 1994 ilmestyneessä Pietari-

elämäkerrassaan liioitteli ruotsalaisten joukkojen määrää ja kutakuinkin hyväksyi Venäjän viralliset luvut kummankin puolen tappioista, Krotov esittää varsin realistisen käsityksen voimasuhteista, venäläisten miesylivoimasta ja kummankin puolen tappioista. Ruotsalaisten menetyksistä hän tulee lähelle Peter Englundin esittämää kaatuneiden määrää.

Krotovin mukaan Pietari piti esikuvanaan antiikin suuria sotapäälliköitä muistuttaen tässä vastustajaansa Kaarle XII:ta. Hän vertailee näitä kahden monarkkia sodanjohtajina. Paras tiedossani oleva vertailu on kuitenkin edelleen amerikkalaisella William C. Fullerilla (1992), joskin hän sivuuttaa Venäjän täysin ylivoimaisen väestöllisten ja materiaalisten resurssien merkityksen. Mitä henkilöihin tulee, niin vertailu ei Kaarlea erityisemmin mairitele.

Pultavan taistelun olosuhteet ja kulun on jo aikaisempi tutkimus juurta jaksaan selvittänyt. Krotov osoittaa kuitenkin, että venäläisillä oli Pultavassa 72 tai 102 tykin sijasta 310 putkea ruotsalaisten neljää tai oikeammin kuutta putkea vastassa. Venäläisten tykistö-ylivoima oli vielä paljon suurempi kuin aikaisemmin on uskottu.

Krotov pitää Ruotsin puolelle menneitä ukrainalaisia kasakoita pettureina. Historiantutkimuksen tehtävänä ei kuitenkaan ole langettaa maanpetostuomioita vaan pyrkiä ymmärtämään ja selittämään ”petosta”, niin kuin esimerkiksi toinen nykypietarilainen historioitsija Jevgeni Ani-

simov on kirjassaan *The Reforms of Peter the Great* (1993) tehnyt. Yllä mainitusta ei pidä tehdä sitä johtopäätöstä, ettei muka Krotov tunnista propagandaa. Yksi hänen kirjansa luvuista käsittelee suuren pohjan sodan voittojen käyttämistä venäläisen propagandan palveluksessa.

Otan esiin yhden varsin miättömän yksityiskohdan, koska se näyttäisi liittyvän Suomeen mutta kuitenkin ei liity. Suomalaisia sotilaitahan oli jonkin verran Pultavan taistelussa ja heidän kävi aivan yhtä kehnosti kuin muiden ruotsalaisten. Sivulla 191 puhutaan Helsingin jalkaväkirykmentistä. Oikea osoite on kuitenkin Ruotsin Hälsinge eli Hälsinglanti.

Tämän arvostelun otsikossa sanotaan, että Krotov kuvaa Pultavan taistelun venäläisten näkökulmasta. Mielestäni hän kiinnittää liian vähän huomiota ruotsalaisten tilanteeseen. Tietysti venäläinen lukija saa sen selville Englundin kirjan käännöksestä, mutta taistelun ymmärtämiseksi ruotsalaisten toivoton tilanne olisi ollut syytä esittää. Muona- ja ruutipulan vuoksi Kaarlen armeijan oli joko antauduttava mahdollisimman suureen uhkapeliin ja ryhdyttävä taistelemaan epäedullisessa maastossa hyvin linnoitautunutta ja määrältään ylivoimaista vihollista vastaan tai lähdettävä vetäytymään Pultavasta, mikä olisi merkinnyt moraalista tappiota ja altistumista perääntymisretkellä uhkaavalle sotilaalliselle häviölle. Ruotsalaisten oli pakko nujertaa vastustajansa Pultavassa, sillä ruutia riitti vain yhteen taisteluun. Ruotsalaisilla

oli tykistöä enemmän kuin neljä tai kuusi putkea, mutta Kaarle uskoi selviävänsä niillä. Ratkaisevaa ei ollut ruutipula vaan kuninkaan käsitys, ettei nopealiikkeisessä hyökkäyksessä tarvittu enempää tykistöä. Kuningas uskoi jalkaväen kylmin asein tekemään häikäilemättömään rynnäkköön. Se oli toiminut aikaisemmin, mutta nyt ruotsalaisten silmitön hyökkäys kilpistyi venäläisten kenttälinoituksiin ja tykkituleen. Venäläiset olivat oppineet tuntemaan vastustajansa ja keksineet tepsivät keinot tämän pysäyttämiseksi.

Krotov on käyttänyt englannin-, ruotsin-, saksan- ja ranskankielisiä kirjoja ja sitä paitsi muun muassa Peter Englundin Pultava on käännetty venäjäksi. Kysymys ei ole tiedon puutteesta ja vielä vähemmän sen torjunnasta, mutta venäläisten näkemys oman maansa historiasta on ollut ja ilmeisesti yhä on varsin itseriittoinen. Eikä tämä ole vain venäläisten helmasynti. Englundin esitys Pultavan taistelusta on melko ruotsikeskeinen.

Gunnar Artéus on niin ruotsiksi kuin venäjäksi ilmestyneessä, Kaarlea ja Pietaria käsittelevässä kokoomateoksessa (1998–99) luonnehtinut kuninkaan taktista johtamista rohkeudeksi, joka perustui suurten riskien ottamiseen. Artéuksen mielestä Kaarle olisi voinut hävitä kaikki taistelunsa, jos vastapuolella olisi ollut parempia kenraaleja kuin mitä saksilaisilla ja venäläisillä oli. Pultavan taistelussa ruotsalaisilla ei ollut puolellaan mitään muuta etua kuin venäläisten mieliin syöpyneet muisto kuninkaan aikaisemmista heistä

saavuttamista murskavoitoista. Menettelivät ruotsalaiset Pultavassa miten tahansa, kaikki voiton avaimet olivat venäläisten taskussa. Tämä on vain minun käsitykseni eikä yleisesti hyväksytty totuus. Jos sitä vastoin katsotaan, että taistelun lopputulos oli avoin, niin kuin venäläiset näkevät korostaessaan oman puolensa ja Pietarin ansioita, silloin olisi sitäkin tärkeämpää käsitellä kunnolla vastapuolen toimintaa.

Krotovin kirja edustaa perinteistä sotahistoriaa, jossa etusijalla ovat yhteiskuntasuhteiden ja voimavarojen sijasta aseet ja taistelutoiminta. Joka tapauksessa on ilahduttavaa nähdä, että venäläinen historiantutkimus avautuu pitkän eristäytymisen jälkeen muuhun maailmaan päin aivan samoin kuin Venäjä Pietari Suuren aikana.

Antti Kujala